

Puusta pintaa syvemmältä

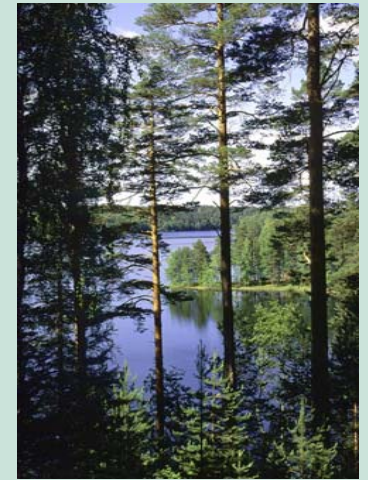
Pekka Saranpää

Metsäntutkimuslaitos
Vantaan tutkimuskeskus

TKK Puunjalostustekniikka PUU-19.210

Puun eri osat

- puulla voidaan erottaa rakenteellisesti ja toiminnallisesti kolme erilaista osaa:
  - juuristo
  - runko
  - sekä oksat ja latvus

Puun eri osat

- puun rungolla on kolme tärkeää tehtävää:
  - tukirakenne
  - vedenkuljetus
  - sekä ravinteiden varasto

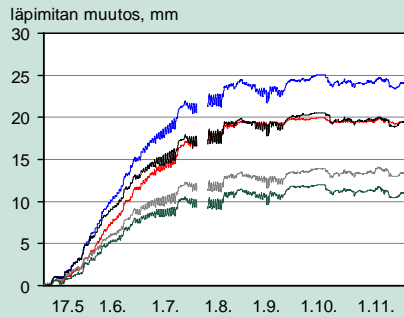

Rungon solukko huolehtii nestevirtauksesta

- Suurimmissa puissa veden täytyy nousta jopa 100 metrin matka tyveltä latvaan:
- paine-ero on suuri tyven ja latvan välillä
  - puun solukon on oltava kestävä

Rungon läpimitan muutokset näkyvät eri vuorokauden aikoina: runko turpoaa yöllä ja kutistuu päivällä

Kasvupanta

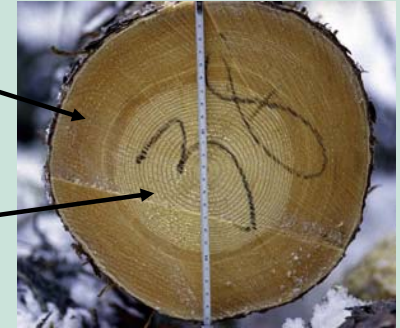
METLA

Pekka Saranpää 20.1.2005

Millainen on puun rungon solurakenne?

Pintapuu eli manto kuljettaa ja varastoi vettä

Sydänpuu on täysin kuollutta solukkoa

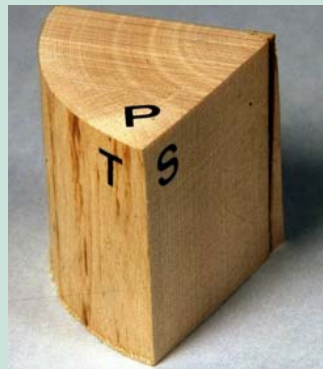

METLA

Pekka Saranpää 20.1.2005

Puussa erotetaan kolme leikkaussuuntaa

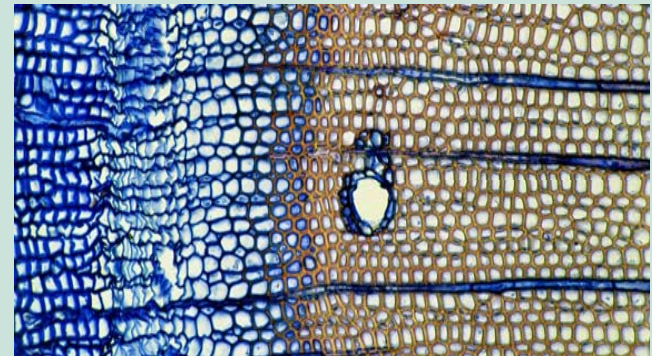
- poikkileikkaus (P)
- pinnanmyötäinen (T)
- säteensuuntainen (S) leikkaus

METLA

Pekka Saranpää 20.1.2005

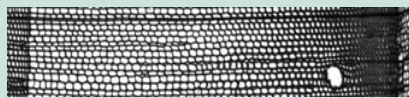
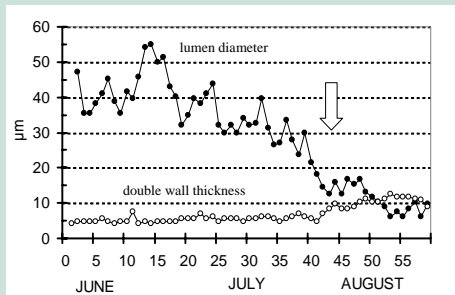
Miten puusolukko muodostuu?

kuori nila jälsi jakaantuvat solut puutunut solukko

METLA

Pekka Saranpää 20.1.2005

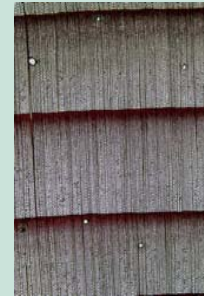
earlywood

latewood

METLA

Pekka Saranpää 20.1.2005

Havupuu
kuusi

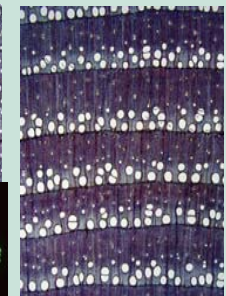

— 1 mm
kuitujen läpimitta
Ø 20-40 µm

Lehtipuut: haja- ja kehäputkiloiset
koivu tammi

putkiloiden läpimitta
30-130 µm

150-350 µm

METLA

Pekka Saranpää 20.1.2005

Havupuut

- Suurin osa solukosta on pitkiä kuituja eli putkisoluja
- Kuusen putkisolujen pituus vaihtelee 1–4 mm

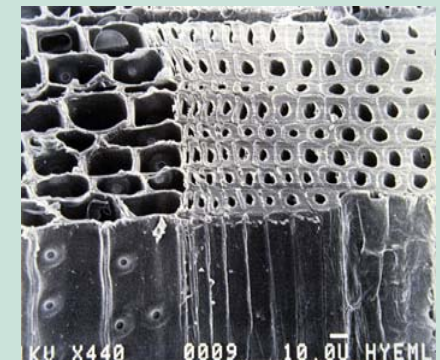

METLA

Pekka Saranpää 20.1.2005

Havupuut

- Putkisolujen rakenne on erilainen kevätpuussa ja kesäpuussa.
- Yhdessä ne muodostavat vuosiluston.

kevätpuu kesäpuu

METLA

Pekka Saranpää 20.1.2005

Havupuut

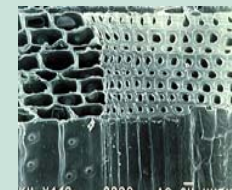
Pitkittäissolut:

trakeidit eli putkisolut, *tracheids*

kevätpuu, kesäpuu; *earlywood and latewood*
kesäpuussa soluseinän kaksinkertainen paksuus
on suurempi kuin soluontelon läpimitta jaettuna
kahdella (Mork's definition)

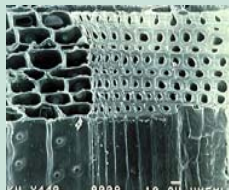
⇒ vuosilusto, *growth ring, annual ring*
cf. valesuosilustot, *false rings, latewood* voi
aiheutua kevähallioista tai kasvukauden
aikaisesta kuivuudesta

Havupuut

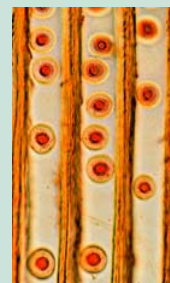
Trakeidit eli putkisolut
läpimitta 25--23 μm tangentin
suunnassa ja
30--21 μm in säteen suunnassa
Pituus vaihtelee 1--4 mm,
kesäpuussa 10 % pidempiä
Araucaria cunninghamii jopa 11 mm

Havupuut

Kesäpuun selluloosapitoisuus on
korkeampi kuin kevätpuussa,
Kesäpuun tiheys on korkeampi,
(810--920 kgm^{-3}) verrattuna kevätpuuhun
(300--370 kgm^{-3})

Havupuut

Bordered pits
rengashuukokset

Kahden putkisolun välillä
Huukospari
Sekundaarisenästä muodostunut
rengas peittää huukoskammion
Keskellä oleva ohut kalvo
muodostunut keskilevystä ja
primaariseenästä

Havupuut

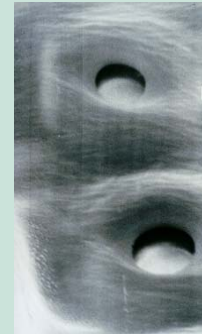

Bordered pits
rengashuokokset

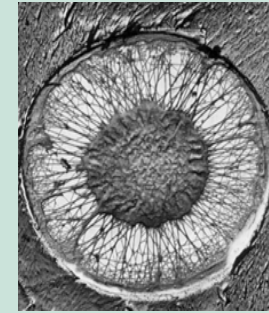
Paksuuntunut keskiosa: torus
Ympäröivässä margossa on pieniä
aukkoja, <math><1 \mu\text{m}</math>
Toimii kuin venttiili: aspiraatio

METLA

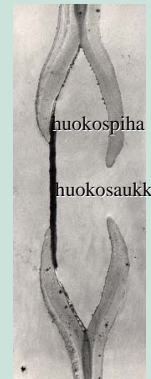
Pekka Saranpää 20.1.2005

Bordered pit
Rengashuokonen

torus ja margo

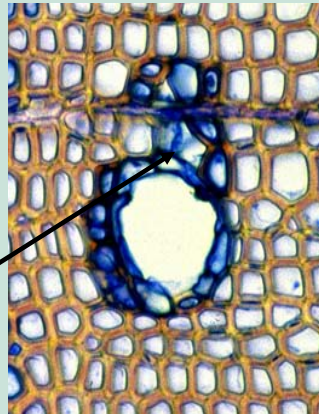
huokospiha
huokosaukko
pit aspiration
aspiraatio

METLA

Pekka Saranpää 20.1.2005

Pihkatiehyet

- Yleisiä mm. kuusella, männyllä ja lehtikuusella. Sen sijaan pihkatiehyitä ei ole esim. katajalla
- Sisin kerros on pihkan erittämiseen erikoistunut epiteeli

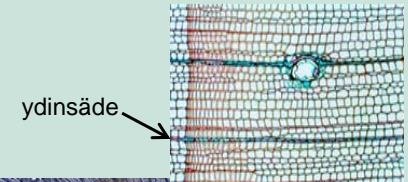

METLA

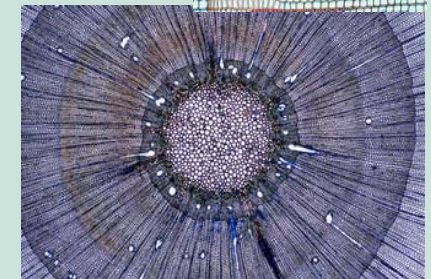
Pekka Saranpää 20.1.2005

Ydinsäteet

- Ydinsäteet yhdistävät puun ytimen ja pinnan
- Havupuilla ovat yleensä hyvin kapeita

ydinsäde

METLA

Pekka Saranpää 20.1.2005

Ydinsäteet

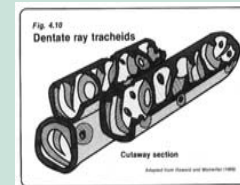
Ydinsäteet *Rays*
Yksiriviset *Uniseriate*
Pihkatiehyeelliset *Fusiform rays*
Homosellulaariset: vain tylppysoluja
Heterosellulaariset, tylppysolujen lisäksi 1--3 riviä putkisoluja reunoilla
Hammaspaksunnoksia putkisolujen seinissä: mänty
Ristikentän huokokset

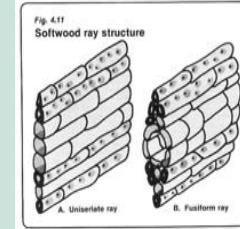
METLA

Pekka Saranpää 20.1.2005

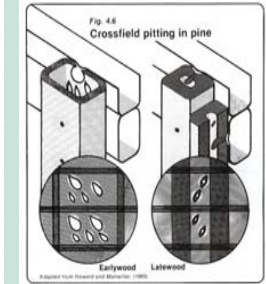
Hammaspaksunnokset putkisolun seinämissä

Yksirivinen ja pihkatiehyeellinen ydinsäde
Putkisoluja ylä- ja alaosassa

Ristikentän huokokset
Cross-field pits

METLA

Pekka Saranpää 20.1.2005

Lehtipuut

Putkilon soluja ja puusyitä pituus 0,8-1,0 mm

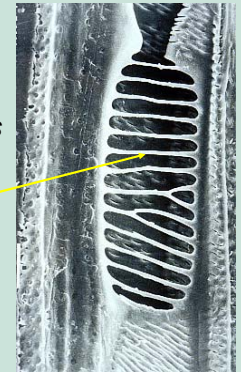
Vuosilustossa voidaan erottaa suuriläpimittaisia putkiloita, jotka ovat solusulautumia.

METLA

Pekka Saranpää 20.1.2005

Lehtipuut

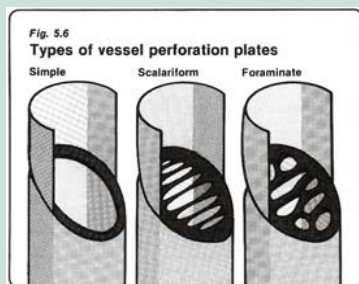
Aukkolevyt *Perforation plates*
Yksiaukkoiset *Simple perforations* mm. haapa, pajut
Porrasmaiset, tikapuumaiset *Scalariform perforations*
Betula pendula rauduskoivulla 14 pienaa
Betula pubescens hieskoivulla 21 pienaa

METLA

Pekka Saranpää 20.1.2005

Lehtipuut

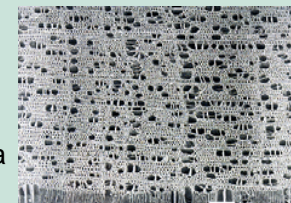

Aukkolevyt *Perforation plates*

Yksiaukkoiset   Tikapuumaist; reiälliset

Simple perforations   *Scalariform perforations*

Lehtipuut

Neljä pääsolutyyppiä:
putkilot, putkisolut, puusyyt ja
tylppysolut

Putkisolut, trakeidit eivät yleisiä
Puusyyt, paksu, voimakkaasti puutunut soluseinä,
lisäävät puun lujuutta
Pienet, rakomaiset huokokset

Lehtipuut

Kehäputkiloinen
putkiloita ja puusyytä
0,1--0,4 mm (2 m)

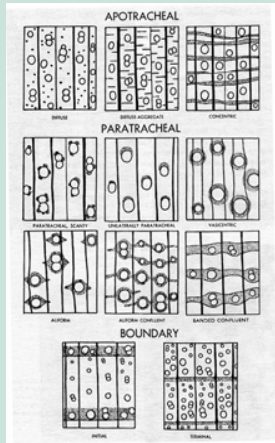
Hajaputkiloiset *Diffuse porous*
Kehäputkiloiset *Ring porous*
Suuret kevätpuuputkilot (tammi
Quercus, jalava *Ulmus*, saarni
Fraxinus)

Pienet kesäpuun putkilot

Pitkittäistylppy

Varastosolukkoa (täykkelys,
rasvat)

Esimerkki puu rakenteen
monimuotoisuudesta

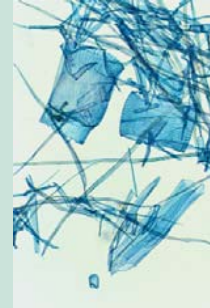

Chlorophora excelsa
Iroko
paratracheal
aliform confluent

Tectona grandis
Teak
initial
boundary
parenchyma

Ydinsäteet

Vertikaalisysteemi

Vain tylppysolukkoa
Yksi-, kaksi- ja moniriviset y.s.
Homogeeniset tai heterogeeniset
y.s.: reunoilla joko vaaka- ja/tai
pystysoluja

Ydinsäteet

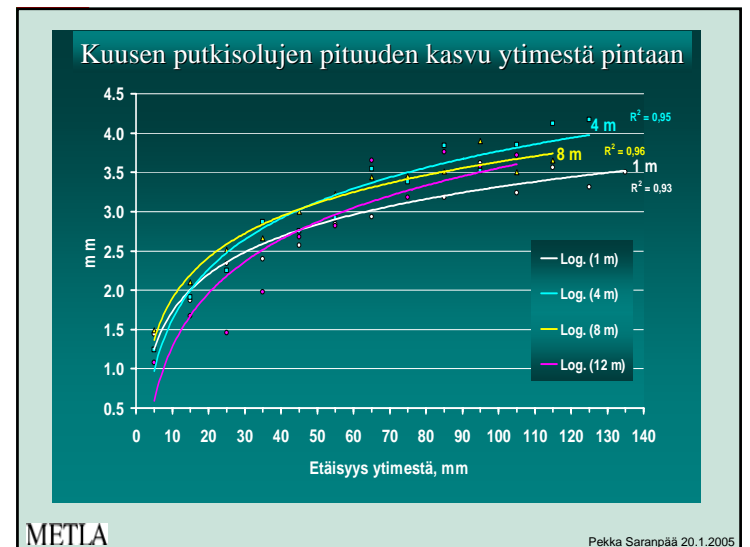
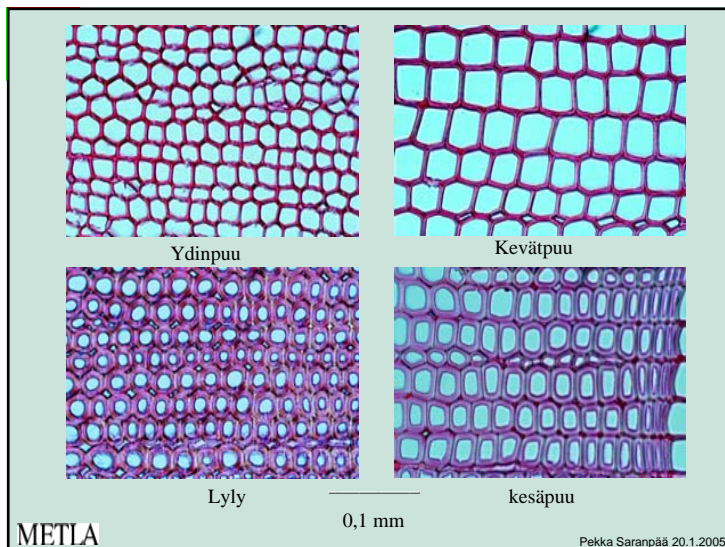
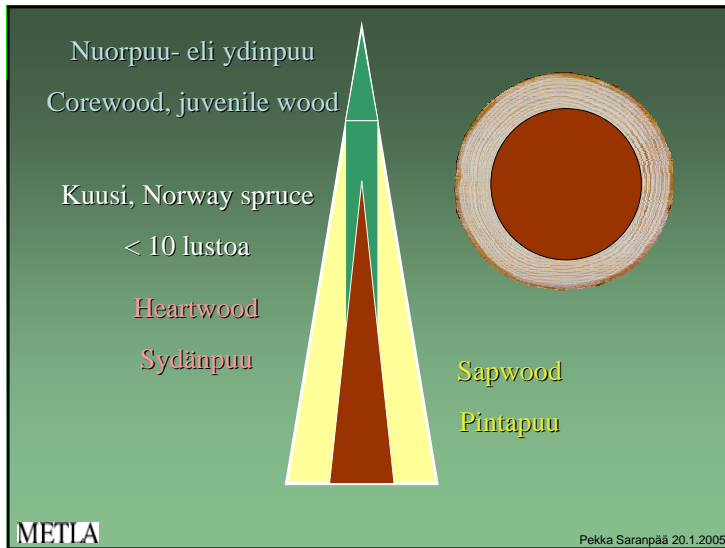
Ydinsäteiden koko vaihteleva
Tammella suuria, jopa yli 30 solua
leveitä

Haavalla yksisoluisia
Tilavuudesta suurempi osuus kuin
havupuilla koivulla 10--15 %

ONKO PUUN RAKENNE JA
KEMIALLINEN KOOSTUMUS
SAMANLAINEN RUNGON ERI OSISSA?

EI!

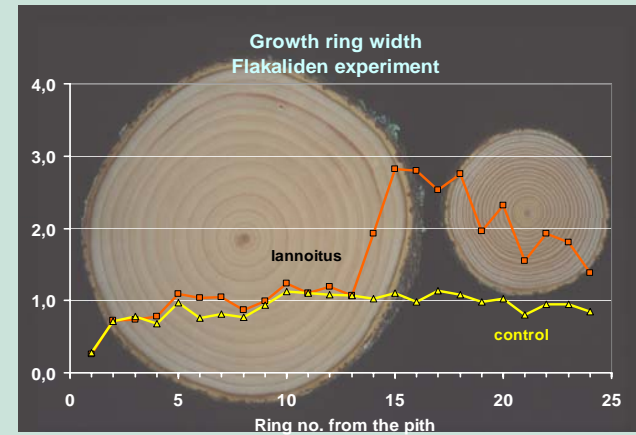
Vaikuttaako kasvunopeus puun rakenteeseen ja kuitujen ominaisuuksiin?

METLA

Pekka Saranpää 20.1.2005

Kasvunopeuden vaikutus: lustonleveys

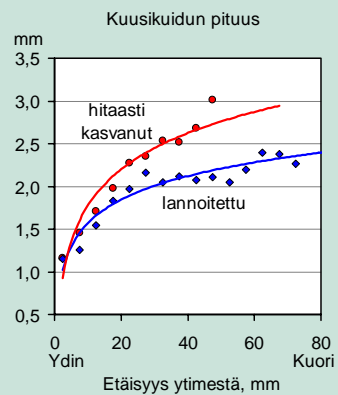

METLA

Pekka Saranpää 20.1.2005

Kasvunopeus vaikutus puun rakenteeseen

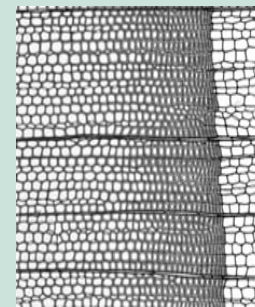
- Kuidun pituus kasvaa voimakkaasti puun iän myötä, ts. lyhyimmät kuidut ovat puun ytimessä
- Voimakas lannoitus lisää kuusen kasvua ja lyhentää kuituja

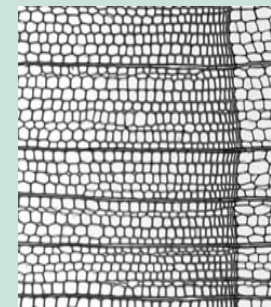
METLA

Pekka Saranpää 20.1.2005

Poikkileikkaus nähtynä mikroskoopissa

hitaasti kasvanut

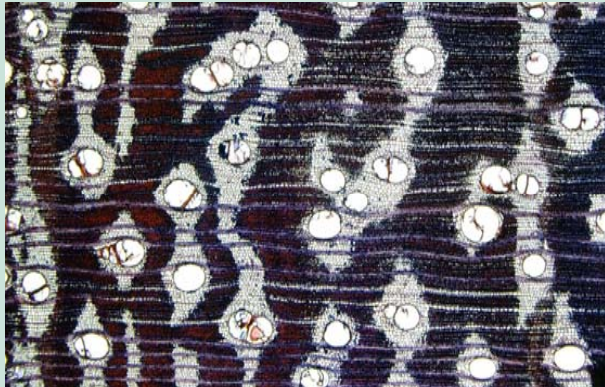
lannoitettu

Kasvunopeuden lisäys vaikuttaa myös kuituseinämän paksuuteen

METLA

Pekka Saranpää 20.1.2005

Voidaanko puulaji tunnistaa rakenteen avulla?

METLA

Pekka Saranpää 20.1.2005

Albergan kartanon
kunnostus aloitettiin v.
1992

- Rakennutti konsuli Feodor Kiseleff vuonna 1874
- Seinien laudoitus peräisin Havannasta tuoduista raakasokerin kuljetuslaatikoista

METLA

Pekka Saranpää 20.1.2005

Molemmiin puolin
rapattu piirurunko

Laudat hyvin leveitä,
jopa 60 cm,
punertavia.
Mahonkia?

METLA

Pekka Saranpää 20.1.2005

- Puuaine on väritään kellertävän ruskeaa, ja vuosilustot erottuvat selvästi
- Vaihettuminen kevätpuusta kesäpuuksi on asteittainen

Kyseessä on havupuu!

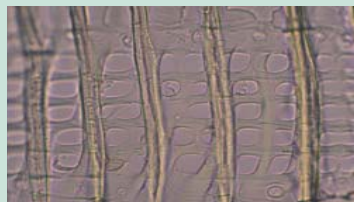
Laudan pinta
hionnan
jälkeen

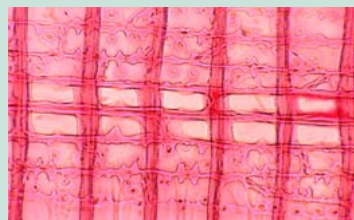
METLA

Pekka Saranpää 20.1.2005

Säteen suuntainen leike, jossa näkyy mikroskoopissa huokosten rakenne solujen välillä

Vertailun kohteena metsämänty

METLA

Pekka Saranpää 20.1.2005

Tuntomerkit syötettiin puulajitunnistusohjelmaan, joka antoi kolme vaihtoehtoa:

- *Pinus strobus*
- *Pinus monticola*
- *Pinus lambertiana*

Todennäköisin strobus-mänty eli *Pinus strobus*

METLA

Pekka Saranpää 20.1.2005

